

ELADI HOMS, EL MEU MESTRE

per Josep Gomis i Martí

En primer lloc m'agradaria agrair al president de l'Institut d'Estudis Vallencs, en Jaume Salto, la seva invitació per poder participar en aquest cicle de conferències *Vallencs del segle XX*, iniciat l'any passat amb l'objectiu d'acostar-nos tota una sèrie de personatges il·lustres d'origen vallenc o bé lligats a aquesta ciutat, redescobrir aspectes biogràfics i humans, molt sovint desconeguts, i conèixer així una part de la nostra història més recent. Celebro, doncs, aquesta magnífica iniciativa i espero que aquesta nova edició tingui també, com l'anterior, un gran ressò i un gran èxit.

Quan vaig rebre la petició de parlar-vos de la figura d'Eladi Homs em vaig sentir molt content i em va fer molta il·lusió que penséssiu en ell a l'hora de programar aquest interessant cicle, ja que és una manera d'honorar i recordar la seva figura, i reconèixer i valorar les seves aportacions pedagògiques. Potser alguns us preguntareu quins són o eren els meus lligams amb ell. Doncs bé, va ser el meu estimat i admirat mestre. Explicar-vos com era, el seu tarannà, quin era el seu pensament pedagògic, la seva manera de fer classes i els records que d'ell guardo serà el que, seguidament, us tractaré d'exposar.

Permeteu-me també que, amb aquest títol i amb aquesta conferència, reti homenatge a un gran pedagog català, a un treballador incansable, a un home erudit amant de la ciència, amb una gran vocació i un gran amor per la seva professió, innovador, actiu introductor i divulgador del mètode Montessori a casa nostra. Però, tal vegada sigui la seva honestedat, la seva integritat personal, la seva fidelitat al seu pensament i al seu país els trets més rellevats de la seva forta personalitat i els que més em van impactar quan el vaig conèixer.

Nascut a Valls, l'any 1886, l'Eladi va exercir sempre de vallenc i de català allà on va anar. Des de molt jove va mostrar gran interès pel món de la pedagogia i va fer de mestre a les Escoles del Districte II, dirigides per Salvador Genís i Bech, als escolapis i al col·legi Mont d'Or. Fins que l'any 1907 obté una borsa d'estudis en pedagogia, convocada per l'Ajuntament de Barcelona, destinada a estudiar els sistemes pedagògics i el funcionament de les Escoles Normals nord-americanes. S'instal·la a Urbana (Illinois) i es matricula a la universitat d'aquest Estat, on contacta amb filòsofs com William James i John Dewey, les idees d'aquest últim van ser molt seguides per l'Eladi. L'any 1908 es trasllada a Chicago, on estudia a l'Escola d'Educació Universitària, alhora que treballa al Museu d'Història Natural d'aquella localitat i col·labora a la premsa catalana de l'època com a *La Veu de Catalunya*, *El Poble Català* i *La Catalunya*. Però serà el setembre de 1910 que iniciarà el retorn a casa, després del seu periple per terres americanes, cridat per en Joan Bardina per fer-se càrrec de l'Escola de Mestres. El panorama que es troba aquí és bastant desesperançador i, malgrat tot els esforços, resultarà impossible reobrir l'Escola de Mestres. Es dedica a escriure tractats sobre pedagogia, un dels més importants va ser *Escritura Práctica Norteamericana*, que és el recull de deu quaderns que revolucionarien els sistemes utilitzats al nostre país per aprendre a escriure. Aquests quaderns van aconseguir la medalla d'or a l'exposició d'higiene escolar de Barcelona, l'any 1912.

En aquesta època es produeix un fet esportiu important: la introducció del bàsquet a casa nostra és obra de l'Eladi Homs. Durant la seva estada als Estats Units havia observat una altra manera de fer més atractiva l'educació física dels joves, que s'avorrien amb la gimnàstica tradicional. Va ser l'any 1913, a l'escola Vallparadís de Terrassa fundada per Alexandre Galí i associada a grans noms de la pedagogia catalana, on es va jugar per primera vegada a bàsquet.

L'any 1914 va promoure la creació de la Biblioteca del Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació de Barcelona, especialitzada en temes pedagògics i, juntament amb l'arquitecte Nebot, va introduir nous sistemes arquitectònics i decoratius que afectarien als edificis escolars i que, més tard, aplicarien les Biblioteques Populars, com: la lluminositat, les plantes, la senzillesa, els espais agradables o les prestatgeries a l'abast de la mà. Aquest mateix any s'obriria la primera Escola d'Estiu dirigida per l'Eladi.

Va impulsar el III Curs Internacional Montessori (1916) que va tenir un gran èxit i on va participar la doctora Montessori. L'any 1920 va ocupar la secretaria de la Comissió d'Educació General de la Mancomunitat de Catalunya. En finalitzar la

Eladi Homs (AMV / Autor desconegut).

Guerra Civil va deixar l'escola pública i es va traslladar a Gandesa amb tota la seva família, on va fer classes a una acadèmia privada fins l'any 1945.

Quan jo vaig conèixer l'Eladi tenia aproximadament onze anys. Rememorar una època de postguerra en aquell Montblanc trist, pobre i gris, en què l'Eladi decideix instal·lar-se a causa de la malaltia de la seva muller, l'Elvira, és prou significatiu per a un home que va conèixer de prop la vida americana i en profunditat el seu innovador sistema educatiu. Els Estats Units eren, aleshores, el país que dedicava més capital i recursos a l'educació. Així ho recordava Joan Bardina, pioner de la renovació pedagògica al nostre país, l'any 1908, en un article titulat "El valor de l'educació i toc d'alerta en vigílies de la nostra organització pedagògica":

Perquè ho han fet així, són on són. L'educació ha fet d'un poble d'aventurers, de postergats, de vençuts—que aquesta fou la base de la població nord-americana— un conglomerat ric, acaparador, notable en tots els ordres morals i materials. I ara l'educació fa allà un segon i més gros miracle: va transformant aquell bloc colossal de conglomerats amorfes, en personalitat nacional definida, amb totes les forces que dóna aquesta personalitat. I ho fa amb rapidesa tal, que els sociòlegs hauran de constatar un cas mai vist de nacionalització que, dintre la cronologia de la vida col·lectiva, llinda amb l'instantani. I ho fa amb empenta tal, que de seguida tindrem el gran poble cap i cervell, força i braç d'un imperi que sorprendrà a Europa.

Que no és pas coincidència, ara mateix, que els Estats Units sia on es dedica més capital i energies a l'educació, on els mestres són més nombrosos, on les teories pedagògiques han nascut, bressol, sobretot, de l'actual Pedagogia estimulativa, la més humana i fecunda que s'hagi ideat, desconeguda quasi bé a Espanya.

Per això recordar la marcada, forta i extraordinària personalitat del meu mestre, que era un pou de ciència, no ha estat fàcil sobretot perquè, a vegades, els records d'un noiet d'onze anys poden resultar un xic boirosos i llunyans. L'Eladi era un home que infonia respecte però, alhora, despertava una gran estimació i admiració. Crec que aquest respecte era potser degut a la seva complexitat física d'home fort, corpulent, amb una veu potent i greu, una mica geniüt però molt bona persona. Sempre em va cridar l'atenció l'ordre i la cura que tenia per tot allò que feia, així com la seva paciència, la seva afabilitat i respecte vers els altres. En tractar-lo hom comprovava la seva generositat, la seva saviesa, la seva predisposició a ajudar a tothom, la seva vocació i amor que professava per la seva professió i pel seu país, Catalunya. "Jo procuraré ajudar i fer tot lo possible per Catalunya" —acostumava a manifestar. Tot ell traspuava humanitat, generositat i saviesa.

Però, anem a pams. L'ambient que es respirava a Montblanc, en plena època de postguerra, no era ni de bon tros el més motivador per a un home inquiet i emprenedor com ell. Ja us el podeu imaginar: inexistència de vida cultural i social. Un poble que, si abans havia gaudit d'una gran efervescència cultural i gran activitat associativa, com ho explica Josep M. Poblet a les *Memòries d'un rodamón*: "Foren

aquells uns anys de vibració constant, durant els quals el nom de la vila tornava a sortir als periòdics, no pas per actituds malèfiques, partidistes o malenconioses, propícies al dramatisme, sinó plenes de llum, de fervor, de ganes de fer coses, d'aconseguir pel poble i per al poble el lloc de dret que li pertocava. Tot seria una florida esplendent d'activitats, de recerques, de creació...". Ara es trobava orfe, sense rumb definit i immers en una llarga i contínua letàrgia. Moltes il·lusions, molts projectes i moltes iniciatives s'havien estroncat amb el conflicte bèl·lic. I la pobresa, la tristesa i el desencís, s'havien apoderat de la vila.

Era el setembre de 1946 quan un mestre, anomenat Eladi Homs, proposa a l'Ajuntament de Montblanc obrir una acadèmia amb la finalitat de preparar alumnes de Batxillerat. L'Ajuntament convoca una beca que generosament em va ser atorgada. Ningú coneixia en aquells moments a Montblanc qui era el tal senyor Homs, però de mica en mica es van anar sabent més coses.

La imatge d'aquell tres d'octubre, data d'inici d'aquell curs, perviu amb nitidesa a la meva ment. Les classes les feia en una sala desarranjada del pis on havia anat a viure, conegut per cal Coix. Una taula gran com la d'un menjador ens servia de pupitre, amb vuit o deu cadires de reixeta al seu voltant. A la paret, no hi penjaven els retrats de rigor a l'època, ni el Sant Crist ni mapes; això sí, estaven pintades d'un color blau envellit i es respirava una austeritat absoluta. A les nou en punt els sis alumnes de deu a catorze anys, sense llibres ni papers, potser amb algun bloc de paper quadriculat i algun llapis, esperàvem amb il·lusió l'arribada del mestre. He dit amb il·lusió perquè, certament, això era el que nosaltres sentíem en iniciar aquesta nova etapa, però també ens envaïa una certa por per saber qui era i com seria el nostre nou professor. Aquests interrogants aviat es van resoldre. En aparèixer ens va saludar i ràpidament es va posar a treballar amb entusiasme. L'Eladi feia totes les matèries menys llatí i grec, assignatures aquestes que impartia la seva muller, l'Elvira. Tots dos formaven un meravellós equip.

Moltes eren les hores que passàvem en aquella improvisada aula. Les seves classes no eren les típiques classes magistrals sinó que, al contrari, eren molt interessants i participatives. A l'Eladi li agradava que els seus alumnes pensessin, dialoguessin i s'expressessin. Recordo com sempre relacionava una matèria amb una altra. Barrejava la teoria amb la pràctica. En les seves explicacions ocupava un lloc destacat l'observació de la realitat i la pròpia experimentació. D'aquesta manera creia que l'assimilació, per part de l'alumne, podia resultar més comprensible i efectiva. Ens aclaria els dubtes que poguéssim tenir. Si considerava que algun concepte havia pogut quedar fosc posava exemples que extreia de la vida quotidiana. Ens explicava el significat o l'etimologia d'algun mot. Utilitzava un llenguatge clar i precís. Era un autèntic savi, un gran esperit humanístic corria per les seves venes. Tots escoltàvem bocabadats aquell pou de saviesa. Sovint ens donava consells pràctics per a possibles situacions que ens poguéssim trobar a la vida. Hi ha una frase que moltes vegades repetia: "A la vida, en algun moment d'ella, s'ha de fer un gran esforç per tirar endavant. És millor fer-lo entre els deu i els vint-i-sis anys. Si es fa a partir dels

quaranta encara s'hi podrà ser a temps, però, si és als seixanta, ja no s'hi serà a temps.”

Des de sempre l'Eladi va manifestar una especial predilecció per les ciències naturals. Bona mostra és una carta que des dels Estats Units adreçà als seus familiars de Barcelona, on els explica la importància d'aquest estudi:

He vingut a la Normal per poder veure pràcticament el funcionament d'una escola normal i típica americana. Hi penso estar només tres mesos, encara que no sé el que faré després, doncs el lloc m'agrada molt i puc aprendre bastant. Estic estudiant Botànica, “Nature Study” (Estudi de la Naturalesa), Geografia Econòmica i Química. Creieu-me que la Botànica és un estudi meravellós i la Normal està ben equipada per fer excel·lents cursos. Fem molts experiments i estudiem bastant a l'aire lliure amb el jardiner. Faig aquest curs a fi de preparar-me per un curs de “Nature Study” a la Universitat de Chicago, el proper juliol si la meua borsa m'ho permet. El curs és una excursió de sis setmanes per les Black Hills de l'estat de Dakota del Sud. Com ja us he dit en una altra ocasió, penso especialitzar-me en Ciències Naturals... A més l'estudi de les Ciències Naturals és una de les coses que més han de transformar-se a les nostres escoles elementals i el meu propòsit és preparar-me sempre per fer allò que necessita més cura.

Ara bé, quin era el sistema pedagògic que aplicava a les seves classes?

Preparant aquesta conferència vaig llegir diferents articles escrits per l'Eladi, però va haver-hi un titulat “Lección sobre el caracol común”, publicat a la *Revista de Educación*, que vaig pensar que em serviria d'exemple per explicar-vos com eren les seves classes i l'innovador sistema pedagògic que aplicava. Partia sempre d'un joc o endevinalla. A continuació ens feia una sèrie de preguntes sobre el tema com: “Què fan? On viuen? Quan es veuen? Com són? Què mengen?” L'objectiu era fer-nos reflexionar sobre la morfologia, sobre l'hàbitat, sobre el comportament, sobre l'alimentació i sobre la reproducció —en aquest cas del mol·lusc—, buscant l'expressivitat de l'alumnat tant oral com escrita o gràfica. Volia comprovar també la nostra pròpia experiència. De mica en mica anava introduint aspectes cada cop més tècnics fins a donar per acabat el tema després d'haver dedicat varies sessions. Quan ho creia oportú i sempre que fos possible féiem sortides per comprovar “in situ” tot el que s'havia explicat a l'aula. Sobre aquest mètode va escriure el següent:

Qualsevol mestre notarà l'extraordinari entusiasme que una classe d'aquest tipus experimenta entre el seu alumnat. I és que els materials vius, treballats amb habilitat, tenen sempre una escalfor que els fa amables; és en realitat la mateixa vida, mentre que als llibres a vegades els falta l'emoció d'allò que és real.

I afegia:

L'escola ha de ser el lloc on l'home del demà es prepari i assagi per observar, estudiar i interpretar la vida fora de l'escola. Allò que més ha de

preocupar els educadors ha de ser, no l'ensenyament dels fets, coneixements elaborats, sinó l'ensenyament de mètodes, de maneres; mètodes d'observació, mètodes de pensar, mètodes de sentir, mètodes de fer, en una paraula mètodes de viure.

Per això aquesta classe sobre el caragol a més de coneixements allò que m'interessava era poder ensenyar-los un mètode: el mètode inductiu.

Advoca per un sistema educatiu basat en el raonament i no en l'estudi memorístic, així ho exposa en l'article "Educación intel·lectual, moral y física":

Malauradament, en moltes escoles i col·legis del nostre país s'estudien les lliçons de memòria, directament dels llibres, sense comprendre la majoria dels casos allò que es diu. Aquest sistema memorístic tot i que és molt preuat, no dona bons resultats; en primer lloc, perquè ningú podrà utilitzar per aplicar-lo, ni per aliment de la intel·ligència, allò que no entén, encara que ho sàpiga recitar verbalment; i després perquè els coneixements adquirits d'aquesta manera no es conservaran i aviat s'esborraran de la ment.

L'assimilació profunda de coneixements és l'únic sistema vàlid. Consisteix a comprendre bé les coses, que això significa assimilar-les, i fixar-les a la memòria. D'aquesta manera la instrucció és sòlida i pot utilitzar-se en qualsevol moment.

Es basava, preferentment, en l'observació. Considerava que el mestre ha de baixar al món dels infants i al món de les experiències concretes perquè aquests el puguin entendre.

Si volem que l'infant aprengui correctament un concepte no comencem per fer-li aprendre una definició de memòria que molt sovint no entén. Intentem que observi al seu voltant, que pensi i raoni.

I tot això és el que l'Eladi feia a l'aula. Posava a la pràctica les seves teories. Es va dedicar en cos i ànima a la pedagogia. Són moltes les reflexions que al llarg de la seva vida va fer sobre el tema. Els seus plantejaments educatius cal inscriure'ls dins del moviment noucentista, que encarnava una nova visió de la societat i de Catalunya. Els noucentistes estaven a favor d'una societat més cívica, ordenada, estructurada, lligada al mediterranisme i al classicisme. Concebien l'escola com una eina per transformar la societat. Josep González-Agapito, en el seu estudi *Eladi Homs i la Mancomunitat de Catalunya*, ho expressa així:

L'eina que encomanarà als minyons la nova estètica. L'eina que fa present l'ordre a que hom desitja per a la nova civilitat, on un dia, les masses proletàries, dins d'aquest somni, deixaran la seva actitud massa sovint hostil i esdevindran bons ciutadans, conscients dels seus deures cívics i respectuosos.

Però, potser sigui l'article de l'Eladi titulat "Pedagogía antigua y pedagogía nueva" un dels més rellevants i convincents de quants en va escriure. Compara els mestres

tradicionals amb els sastres i els nous amb els jardiners, arribant a les següents i interessants conclusions:

El mestre tradicional instrueix, pren els materials del llibre, i amb ells vesteix d'una manera més o menys vistosa la ment del nen.

En canvi, el mestre jardiner veu en el nen:

Una gran quantitat de forces latents, de magnífiques flors i fruits d'humanitat, si es donen a la seva ment les condicions necessàries de nutrició i desenvolupament. I com bon jardiner cultiva la planta humana que té a les mans; li dona un bon terreny, un bon aire, excel·lent calor i bona llum perquè vagi creixent i vagi fent-se maca.

La pedagogia nova—segueix dient—dóna al nen un aliment que li agradi, que el seu estómac no rebutgi i que sigui apropiat a les necessitats del seu desenvolupament mental. D'aquesta manera el prepara millor per als menjars intel·lectuals del futur home.

Sovint afirmava que la fi de tot sistema educatiu és la formació global de l'ésser humà i que un bon sistema educatiu està format per la unió de tres aspectes que ell denomina: educació intel·lectual, educació física i educació moral. Donava molta importància al component moral. Per a ell l'educació moral ha de crear en nosaltres un cert optimisme per la vida i ha de fer que estem satisfets de la bondat humana i dels seus progressos. Així “quant més íntegre sigui el nostre comportament més bons i feliços podrem ser a la vida.” Alhora, pensava que la intolerància i el recel són propis de la gent sense educació i que les persones ben educades són més tolerants:

Els coneixements ofereixen a la ment una gran diversitat de fets i admeten la possibilitat de molts altres; ensenyen els costums, creences i maneres de ser dels pobles, separats pel temps o per l'espai, i fan que siguem respectuosos amb ells; ens ensenyen a transigir amb les persones sinceres i rectes d'intencions.

No voldria acabar aquesta conferència sense felicitar a l'aula d'educació especial del Col·legi Eladi Homs de Valls pel premi obtingut recentment per la seva tasca educativa, i que ha estat atorgat per la Fundació Enciclopèdia Catalana.

I a tots vosaltres, gràcies per donar-me l'oportunitat de parlar-vos d'un gran pedagog però, també, d'un gran ésser humà: l'Eladi Homs, el meu estimat i admirat mestre.